

27 AĞUSTOS 1990

ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

SAYI : 4

KAYSERİ — 1987

GABRIEL MACEL'İN İMAN ANLAYIŞI*

Doç. Dr. Murtaza KORLAELÇİ**

Gabriel Marcel (Paris, 1889-1973)'e göre, asır bir bunalım içinde yüzmektedir. Asrın içinde yüzdüğü bu bunalımı teknik çözemeyiz. Fabrika ve laboratuvarların anahtarlarıyla bugünkü bunalımın çözüleceğini ummak saçmalaktır. Gerçek bir imana başvurmadıkça insanlığın yakalandığı hastalıktan kurtulamayacağını ilan etmekte bir sakınca yoktur. (1).

Marcel'e göre yaşanan yüzyılın bunalımını çözecek olan iman nedir acaba? «Görüş»le «iman» aynı şeyler midir? Bilmek inanmak mıdır? «Düşünüyorum» cümlesi ile «inanıyorum» cümlesi arasında ne gibi fark vardır? Bu sahada sayısını daha da çoğaltabileceğimiz bu soruları cevaplandırmaya sonuncusundan başlayarak devam edelim.

«Düşünüyorum» (je pense) cümlesindeki süje ile «inanıyorum» cümlesindeki süje (özne) aynı rolü oynamamaktadır. Marcel'e göre bu iki cümle arasındaki farkı belirtmede ana mesele, bu durumdur. Kojitodaki (düşünüyorum o halde varım) ben (moi) evrenseldir, veya en azından düşünen süjenin evrenselliğinde yokolur. Düşünüyor olarak evrensel olunur. Eğer bugün ilim (science) kojitoya bağlanıyorsa (se suspendre), bu açık olarak, evrenselliğin düşünen «ben»e bağlı olmasındandır. (2) Marcel'e göre, «düşünüyorum» (je pense) a ait olan evrensellik, iyice dik-

(*) Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesince 13 Ekim 1986'da Erzin-
can'da düzenlenen «Terzi Baba Semineri»ne tebliğ olarak sunulmuştur.

(**) Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

1. Gabriel Marcel, Les Hommes Contre l'Humain, Paris, 1951, s. 67.

2. Gabriel Marcel, Journal Métaphysique, Paris, 1927, s. 41.

kat edildiğinde, bir kanuna ait olan tamamen hipotetik evrensellik değildir. Bu evrensellik şartsızdır. Ancak bu şartsızlık hürriyetin işaretidir. (3) Dolayısıyla «düşünüyorum» un süjesi evrenseldir. «İnanıyorum» cümlesindeki süje ise bunun aksine somuttur. Bu birey ismini verdiğimiz deneysel muhtevadır.

Ancak «inanızorum» cümlesindeki süje-obje ilişkisi, düşünüyorum cümlesindeki benzemez. Nasılki Tanrı ile iman arasında nesnel bir ilişki kabul edilemezse, aynı şekilde «inanızorum» cümlesindeki aktt, süje rolünü oynayan ben (moi)'in yetersizliğini ve geçersizliğini (irréalité) dikkate almak gerekir. İman, nesnel (objektif) olarak gerçekleşmiş terimler arasında bir dinamizm olarak anlaşılmalıdır. Yoksa bir süjenin bir objeyi açıkladığı aktta, süje-obje ilişkisi olarak hazmedilemez. O halde imanın süjesi düşünce değildir. Düşünce genellikle nesnelleşerek saf bir soyutluk, saf bir belirlenemezlik gibi, formel bir şart gibi belirir, başka da bir şey olamaz. (4) İmansa Tanrı'ya katılıştta kendi kendine yeniden kurulur. İmanda gerçekleşen bireylik «düşünüyorum»un tamamen soyut üniverselliğinin ötesindedir. İmana ulaşmak için kojitonun kendi kendini aşması gerekir. Fakat hangi şartlarda kojito bizzat kendi kendini aşar? Bu aşamayı mümkün kılan nedir?

Bu soruları açıklamaya geçmeden önce Marcel şöyle diyor : «Hakikat hakkında hiçbir şey hatadan daha iyi bilgi vermez: Veya daha doğrusu hata imkanının şartları, hakikatın (verité) imkanı şartlarına içten bağlanmış olmalıdır. İyi ile kötü için de böyledir.» (5) Böylece, bir şeyin zıddı ile daha iyi anlaşılacağını ileri süren Marcel'e göre, ilkin kojitoyu aşmanın imkanını inkar eden bir felsefeyle, bunun nasıl olursa olsun tamamen deneysel bir muhtevaya indirgenir olduğunu ortaya koymakla, yetinilip yetinilemeyeceğini ele almak gerekir. Düşünen olarak ben ile ampirik olarak ben arasında hangi ilişki kurulabilir? Bu iki ben arasında ilişkinin varlığı inkâr edilebilir mi? Veya düşünen beni (moi), ampirik ben (moi)'den türetmek (dériver) araştırılabilir mi? (6).

Marcel'e göre son sorunun çözümü kabul edilemez. Çünkü bu son çözüm «karmaşık bir ruhsallığı (psychisme), düşünüyö-

3. Gabriel Marcel, a.g.e., s. 42.

4. G. Marcel, a.g.e., s. 41.

5. G. Marcel, a.g.e., s. 43.

6. G. Marcel, a.g.e., s. 44.

rum» aktının. (anlaşılabilir, doğrulanamaz olarak) karıştırılmaması gereken bu aktın, yerine koyarak ancak tutarlı bir görünümlü alıyor. Burada kurulduğu iddia edilen ilişkinin gerçeği, bu kojito (cojito) nun mümkün olması için ampirik bir sentezde toplanmasının sözkonusu olmasını gerektiriyor. Marcel'in anlayışına göre de bu durum, hangi ampirizm olursa olsun çürütmeye yetiyor. (...) Ayrıca deneysel bireyliğin ortaya konulduğu yerde dedüksiyonun zaruri olarak durduğunu belirtmek gerekir. Oysaki burada önem taşıyan tek şey de bu bireyselliktir. (7)

Burada görüldüğü gibi kojito ile ampirik ben (moi) arasındaki ilişki doğrulanamazsa, yani bu ilişki gerçek olmaya elverişli değilse, burada en azından imanın imkânı ortaya konulmuş olur. Böylece mutlak belirsizlikten iman aktına geçişte gerçek bir saltus mortalis (ölü halden sıçrama, imansızlıktan imana geçiş) olduğu söylenebilir. Bu gözlemde gerçek olan şey, geçiş tamamen serbest olarak fakat keyfiyetten bahsederek bakılması gereğidir. Bu da imanı, şüphe ve nesnel belirsizlik halinde bir hipotez gibi incelemektir. «Oysaki böyle bir şey yoktur. İman bir hipotez değildir. Bu çok önemlidir. İman zihnin (esprit), düşünen «ben» (moi) ile deneysel «ben» (moi) arasındaki boşluğu, aşkın bir ilişkiyi doğrulayarak kendisi ile doldurduğu akittir. Veya daha doğrusu iman hiç de düşünen suje olmayan, yaşayan ve aktif hakikat olan, ruhun, kendisiyle olgunlaştığı, akittir.» (8) Marcel'e göre deneysel ben (moi) ile düşünen ben arasındaki aşkın birlik, yani iman, ruhun hür olarak istemesiyle gerçekleşiyor. İman akdinde gerçekleşen hürriyet yaşanan (actuel) hürriyettir, kendi (soi) için hürriyettir. (9)

Buraya kadar vermeye çalıştığımız bilgilerden Marcel'in «Düşünüyorum» cümlesi ile «inanıyorum» cümlesi arasındaki farkı nasıl açıkladığını gördük. Düşünen ben (moi) ile ampirik ben (moi) ilişkisine nasıl bir çözüm getirdiğini mümkün olduğunca özet olarak belirtmeye çalıştık. Şimdi de konumuzun baş kısmında sorduğumuz diğer bir soruyu, bilmek inanmak mıdır? sorusunu kısaca açıklamaya çalışalım.

Bilgi teorisi suje ile obje arasındaki ilişkiyi inceler. Biz bilgi teorisine konu teşkil eden meselelerle değil, Gabriel Marcel'in bil-

7. G. Marcel, a.g.e., s. 44.

8. G. Marcel, a.g.e., s. 45.

9. G. Marcel, a.g.e., s. 46.

gi ile iman arasındaki ilişkiyi nasıl ele aldığını belirtmeye gayret deceğiz.

Marcel'e göre «sujenin hakikate katılmasına dayanan iman ilkin bir bilgi biçimi (mode) olmayıp, bir olma (être) biçimidir. İman özü itibarı ile sırlı olan, yani onu «nesne» haline çeviren her türlü analiz metoduna indiregenemeyen, yeni bir anlaşılabilirlik (intelligibilité) tipini başlatıyor. Her bilgi akdinde, düşünen düşünce, bir nesnel (objectif) unsur bir de subjektif unsur ayrımı yapar.» (10) Bu ayırım yapıldıkça da cevap verme, bilinen şeyle bilinmeyen şeyin ayırımını yapma kolaylaşır. Mesela: «Pakistan'ın başkenti hangisidir? Veya «ping-pong oynar mısınız?» gibi .(11) İmanda böyle bir nesnelleşmeden mütevellit kesin bilme söz konusu olmayıp, imanı, iman olarak doğrulamak söz konusudur. (12 «Gerçek inanan inanmak için dokunmaya, yani bilmeye ihtiyacı olmayandır.» (13) Marcel'e göre iman, bilgi kesinliğine dönüştüğü anda kendini yok eder. (14)

Görülüyor ki G. Marcel bilgi kesinliğine dönüştürülmüş bir imanı da kabul etmiyor. Acaba filozof, görüşle (opinion) iman ilişkisini nasıl belirtiyor, şimdi de onu ifade etmeye çalışalım.

Bu hususun önemini Marcel şöyle belirtiyor: «İmanı, inancım olarak yaşadığım ölçü de, gerçekten o hiçbir şekilde görüş değildir. Fakat onu sadece teorik olarak düşündüğüm zaman; imanı hayalinde canlandıran, fakat onu yaşamayan açılarından bakmış oluyorum. Bu halde iman benim dışımda kalıyor. Böyle oldukça da onu anlamayı bırakıyorum.

Gerçekten bütün bunları açık olarak öğrenmek için görüş olan şeyi — ve bilhassa görüş olmayan şeyi — anlamaya özen göstermek çok önemlidir.» (15)

Marcel'e göre modern düşüncenin belli bir gelişimi (évolution) on), inançla görüşü birbiriyle karıştırmaya yönelmiştir. İnançlı-

10. Roger Troisfontaines De l'Existence à l'Être la Philosophie de Gabriel Marcel, Tome I, Paris, 1968, s. 209.

11. Roger Troisfontaines a.g.e., s. 238.

12. G. Marcel, Journal Métaphysique, Paris, 1927, s. 40.

13. G. Marcel, a.g.e., s. 49.

14. G. Marcel, a.g.e., s. 42.

15. Gabriel Marcel, Du Refus à l'Invocation, Paris, 1940, s. 160.

nın inancı, o inancı paylaşmayana bir görüş gibi görünmeye başlamıştır. İnançla görüşün birbirine karıştırılması için en fazla korkulacak şeylerden biridir. Bu tehlikeyi büyük gören Marcel şöyle diyor: «Zira benim meşguliyetim (préoccupation), görüşle ilim arasındaki ilişkiyi değil; fakat inançla ve imanla görüş arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Gerçekten en fazla korkulacak karıştırmalar (confusion) buradadır.» (16)

Filozofa göre genelde bilinmeyen (connaitre) şey hakkında görüş olmaz. Ancak bu bilinmeyişi (non-connaissance) kendi kendine seçilmez ve itiraf edilmez. Bir şahıs, bir sanat eseri hakkında görüş olabilir. «Eğer Mozart (17) veya Wagner (18) hakkında görüşüm bana sorulursa ancak cevap verebilirim. Bu Mozart veya Wagner hakkındaki tecrübemin çok sıklığından, onların eserleriyle birlikte oluşumun çokluğundandır.» (19)

Görüş esas itibarıyla sık sık değişir. Çünkü görüş, yapısı gereği, izlenimle doğrulamanın sınırları arasında daima kayar. Görüşün kökü, gizli hakikate dayanan cümlelerle belirir. Düşünce bu kökleri (racine) açık olarak ortaya koymayı kendine görev sayar. Görüş bir iddiada değişmeye yönelen bir «gibi görme» dir. (21) İnsanda, biri veya bir şey hakkında beliren duygu, izlenim olarak kaldıkça görüş değildir. Görüş kelimenin tam manasıyla ekseriya bir «savunuyorum ki...» (je soutiens que...) cümlesini ihtiva eder. Bir görüşü savunmak zaruri olarak başka biri karşısında vuku bulacaktır. (22) Görüş ilkin izlenimle başlar. İzlenim görüşe çevrildiği an, görüş olgunlaşır. Bundan sonra çalışarak kuvvetlenen bir kas gibi, açıklandıkça kuvvetlenir. Kendini beslemeye yarayışlı her şeyi almaya yönelir. (23)

Genellikle «ben savunuyorum ki...» formülüyle beliren görüş (24) açıklandığı zaman, açıklayan sıkıştırılırsa, kaçmak zorunda kalır ve bir belirsiz zamir (on) veya «herkes» (tout le monde) ifa-

16. Gabriel Marcel, a.g.e., s. 160.

17. 1756 yılında Salzburg'da doğup, 1791'de Viyana'da ölen Avusturya'lı mü-

18. 1813'te Leipzig'de doğup, 1838'de Venise'de ölen Alman müzisyeni.
zisyen.

19. Gabriel Marcel, Le Mystère de l'Être, tome II, Paris, 1964, s. 70.

20. Gabriel Marcel, Du Refus à l'Invocation, Paris, 1940, s. 161.

21. Gabriel Marcel, a.g.e., s. 162.

22. Gabriel Marcel, Le Mystère de l'Être, tome II, Paris, 1964, s. 71.

23. Gabriel Marcel, Du Refus à l'Invocation, Paris 1940, s. 163.

24. Roger Verneaux, Leçon sur l'existentialisme, Paris, 1964, s. 145.

desinin arkasına sığınır. Meselâ: «İngilizlerin iki yüzlü (hypocrite) bir toplum olduğunu savunuyorum,» diyen biri, biraz sıkıştırıldığında «herkes bilir ki İngilizler iki yüzlü bir toplumdur,» der. Bu durumun özünde de, ortaya atılan görüşün bir yanılığa temel olması korkusu yatar. (25) İmanda ise böyle bir durum olmaz.

Politik sahada, görüşleri gazetelerin oluşturduğunu vurgulayan Marcel, bazı kimselerin okuduğu gazeteyle kendi şuurlarını özdeşleştirdiklerini de şöyle ifade ediyor: «Özellikle politik görüşlerle ilgili olan şey için, herkesin her sabah okuduğu gazeteyi yanıttmaya tabii olarak yöneldiğini çok iyi biliyoruz. «Savunuyorum ki...» cümlesinden, «herkes bilir ki...» cümlesine geçiş, daima hissedilmez bir şekilde, sadece bu şartlarda gerçekleşir. Son cümle şu anlama gelir: benim gazetem doğruluyor. Sokak adamı (homme de la rue) için «benim gazetem»— ve bu özellikle aşırı uçlar için gerçektir —, idealistin «benim şuurum» ifadesinin daha üstün olmasına asla müsaade etmeyen şeydir. Bu sahada, bu da olsa olsa «şuurum, gazetemdir,» demenin mübalağalı olacaktır. Gerçekten, her şeye rağmen seçtiğim bu gazetenin, tatmin olduğu şeyi onda bulan mizacımın (nature) belli, gizli (sourde) bir isteğine uygun düşmek mecburiyetinde olduğu ileri sürülecektir. Bu gizli istek. şahsî değer biçme (évaluer) şeklimin ilkesi olacaktır. Bu, her şeye rağmen şüphesiz yanlış olmasa bile, hakîkate cevap vermekten çok uzaktır. Ayrıca öyle görülüyor ki burada, tam anlamıyla seçim yapma payı çok kısıyor.» (26)

Marcel'e göre görüşle iman arasında, araç olarak kanış (conviction) kavramı vardır. Kanış (conviction), kanmış olma olayı, belirli bir pozisyonla değil geçici bir özelliklerle belirir. (27) «İnancın (croyance) daima kanış (conviction) diline çevrildiğini belirtmeliyiz» diyen düşünür, fikrini şöyle devam ettiriyor : «Fakat bana öyle geliyor ki, bu çeviri (traduction) ancak bildiğimiz bir iç (intérieur) muhatap olabilen birine, inancımın bahsetmeye ulaştığım kadarıyla gerçekleşecektir. Bu inançtan sorumlu olmakla uğraştığım ölçüde, onu bir kanış olarak incelemeye ulaşmış olacağım. Bu açıklama (remarque) inancın, kanıştan başka bir şey olduğu fikrin yerine oturttuğu için büyük bir önem arzeder.» (28)

25. Gabriel Marcel, a.g.e., s. 164.

26. Gabriel Marcel, Le Mystère de l'Étme, tome II, Paris, 1964, s. 72.

27. Gabriel Marcel, a.g.e., s. 76.

«İnanmış olduğunu açıklayan insan adeta (en quelque sorte) bir çizgi çeker, vukubulacak olan hiçbir şeyin, düşünme biçimini değiştirmeyeceğini iddia eder. İman, hakikatıyla anlaşılınca başka türlü belirir.» (29) Buraya kadar verilen bilgilerden anlaşılıyor ki iman bir görüşe indirgenemez. «İnanmayan onu yaşamadığı, onu nesnel olarak görmekle yetindiği için, ona göre iman böyle olması kadar normal bir şey yoktur. Fakat inananın öz imanını, inanmayan açısından düşünmeye rıza göstermesi, şaşırtıcı bir aşağılama (dégradation) dır. Özet olarak şöyle denilebilir: Görüş özü bakımından sık sık değişir, yeniden kurulabilir ve sahib olmak kategorisine girer. Formülü de şudur: «Ben savunuyorum ki...» İman ise mutlak manada doktrinler üstüdür. (30)

Buraya kadar verdiğimiz bilgilerden anlaşılacağı gibi düşünmek olmayan, bilmek olmayan, görüşe hiç de indirgenemeyen iman acaba nedir? Konumuzun başında da sorduğumuz bu sorunun cevabını açıklarken de, yine Gabriel Marcel'in görüşlerini aktarmaya çalışacağız.

İmanı, Tanrı ile birey arasında bir akt kabul eden Marcel onu şöyle tanımlıyor: «Katılma, düşüncenin tüm «nesnel» öğelerinden arınabildiği, kendini feda ettiği, öz soyutlamasını (abstraction) hesaba katmadığı ölçüde, ancak kavramakla (intelligible) olur. Bağlanmakla insanın kendi kendinden el çektiği bu aktı, bundan böyle İMAN diye isimlendireceğiz.» (31)

Katolik imana dolambaçlı ve karmaşık olan bir çeşit seyahatten sonra geç girdiğini açıkça belirten (32) filozof, imana girişini de şöyle açıklıyor: «Gerçekten bu gözlem, dış olaylar baskısının hemen hemen çekilmez olduğu böyle bir zamanda, bu son aylar esnasında iç sıkıcı bir şekilde şuurumda belirdi. Sevdiğimiz herşeyi yok edecek felâketin geldiğini hissediyordum. Kendi kendime şöyle diyordum: «Nazarımızda en kötü olan şeyin gelmemesi için bir sebep yoktur. O zaman kendi kendime şöyle sormaya başlıyordum: «Hissetmediğim imanım ne olur?» (33) «Artık onu ben-

28. Gabriel Marcel, a.g.e., s. 79.

29. Gabriel Marcel, a.g.e., s. 76-77.

30. Roger Verneaux, a.g.e., s. 145.

31. Roger Troisfontaines, a.g.e., s. 209.

32. Gabriel Marcel, *Êtme et Avoir*, Paris, 1935, s. 296; *Du Refus à l'Invocation*, Paris, 1940, s. 158.

33. Gabriel Marcel, *Du Refus à l'Invocation*, Paris, 1940, s. 158.

de yaşayan gerçek olarak hissetmiyordum. Artık o hiçbir şey değildi, imanım bana, zihnî düzenime ait bir görüşe indirgenecek ve cansızlaşacak gibi görünüyordu. Kendi kendime münakaşa ediyordum. Kendimi zorlayamadığım basit bir optimizm (iyimserlik) var : Tanrı'nın mukadderatına akıl-sır ermez. Sevdiğim yok olmayacağını hiçbir şey bana garanti edemiyor. Bu devirde, o saatlerdeki tehlikelerin hiçbirinden sakınmayan, ve aynı zamanda çok kuvvetli bir imanla canlanmış, büyük bir aydınlatıcı kafaya sahip, katolik bir arkadaşım ile konuştum. O'nun sükuneti beni kışkırtmaya başladı. İlgisizlik için onun soğukkanlılığını almaya yöneliyordum. Sonra birdenbire düşündüm: O sükunette ancak gerçek iman vardır: çünkü huzur (paix) ancak gerçek imandadır. Huzur (paix) ve iman birbirinden ayrılmazlar. Orada, üzerine yeniden döneceğim birlikte varoluş vardır. O bana merkez gibi görünüyor. Ve aynı zamanda farkına varıyorum ki eğer ondaki imanı tanıyabiliyorsam, bu, imanın bende ikamet ettiği ölçüdedir.» (34)

Görülüyor ki Marcel gerçek huzuru, artık hakiki imanda buluyor. İmana girmeden önceki hayatını da bildiği için, ona göre «inanmayanın imandan bahsetmesi, aşağı yukarı kör olan bir kimsenin görme'den bahsetmesi gibidir.» (35) Bizzat imana sahip olmayan birinin, başkalarının imanına inanması çelişik bir tutumdur. Çok büyük bir yanılıdır. İmandan önceki hayatını ve yazdıklarını körün «görme» den bahsetmesine benzeten filozof, kendinin ilk dönemindeki hayatını yaşayanları son derece iyi bildiğini belirtiyor. Ona göre «iman kelimesi benim için anlamsızdır, hatta onun belirttiği anlamı bile anlamıyorum» diyen bir inançsız, «şu durumlardan birini kabul edecektir :

1— Ya imanı basit bir zayıflık (faiblesse) olarak, saflık şekilli (crédulité) olarak düşünenlerin ve inananlardan uzak olduğuna sevinenlerin yanında dizilecektir.

2— Ya küçümsemekten uzak; imanın, kendine verilmeyen bir şansa sahip olan için, bir şans oluşturduğunu tanıyacaktır. Bu, belirsiz olan ikinci halde şu üç imkanı ayırdetmek gerekir:

a— Bununla şu söylenmek istenilir : «Şüphesiz bu aldanma-

34. Gabriel Marcel, a.g.e., s. 159; *Mystère de l'Étre*, tome II, Paris, 1964. s. 69-70.

35. Gabriel Marcel, *Étre et Avoir*, Paris, 1935, s. 301.

ya elverişlidir. Malesef bu benim gücümün dışındadır.» Bu halde, ıstırap verici karşıtlığı tanımak pahasına da olsa gerçekten belli bir üstünlükle öğünülür. Fakat kıskanmaya benzeyen veya kıskanlıyormuş gibi görülen şey küçümsenir. Neticede bu hal, imana basit bir zayıflık gibi bakan inanmayanın hali ile karıştırılır.

b— İman, meselâ, müzikteki duygulanma olayını karşılaştırmaya müsaade eden bir özellik gibi de düşünülebilir. Fakat bu ikinci şık bizzat belirsizdir: gerçekten imana sahip olan, hakîkata dayanan bazı doğrulamaları yayar. Bu hiç de bir müzik heveslisinin hali değildir. Bu doğrulamalar geçerli midir veya değil midir? Bizi meşgul eden halde şüphesiz şöyle bir cevap verilecektir: «Evet, onları açıklayan için.» Fakat bu, doğrulamaların tamamen yalan oldukları anlamına gelir, zira onları açıklayan, kesin olarak, onları sadece bizzat kendisi için değil, bilakis herkes için açıkladığını iddia ediyor.

c— Nihayet imanın, inanan için üstün hakîkatle gerçek bir iletişim oluşturduğunu kabul eden, fakat bu halin maalesef kendine vahyedilmediğini itiraf eden inanmayanın hali vardır. Burada inanmayan, aşağı yukarı görmeyen amâ gibi, imandan bahsediyor». (36)

Marcel'e göre böyle olanlar, gerçekten imana sahip olup olmadıklarını bilmedikleri gibi, inandığını da bilmiyorlar. Saflik biçimindeki «iman» fikrin ele alalım: İman, inananın, imanından oluştuğu fikrine uygun düşer mi, veya düşebilir mi? Burada bir paradoksla karşılaşılır. İman bir fazîlettir: «Bu, imanın saflıkla yorumlanmasıyla bağdaşır mı?

İlk bakışta, böyle görünmüyor: çünkü fazîlet bir güçtür, saflik ise zayıflıktır, yargının gevşemesidir. Burada, Marcel'e göre inanan ve inanmayan aynı isimle, birinin diğeri ile hiçbir ilişkisi olmayan ik ayrı şeye işaret ediyor. Filozofa göre inanmayanın bu soruya şöyle cevap vermesi öngörülüyor: «İman alçak gönüllülük formunu ihtiva ettiği için, inanan imanını fazîlet olarak düşünür; fakat bize hakir görünen ise bu alçak gönüllülüğün kendisidir.» (37)

36. Gabriel Marcel, a.g.e., s. 300.

37. Gabriel Marcel, a.g.e., s. 301.

Marcel'e göre inançsızların iddia ettiği gibi iman, bir kaçış (invasion) değildir. Bu iddia olaylara uygun düşmeyen katıksız bir tertip (construction) tir. Bu tertibin yanlışlığını kendi hayatından örneklendiren Marcel şöyle diyor: «Meselâ ben, istisnâî ah-lâkî dengede olduğum, hatta kendimi istisnâî olarak mutlu hissettiğim zaman imanımın doğmuş olduğunu doğrulayabiliyorum.» (38)

Filozofa göre iman bizzat varlıktan doğar ve onu sıkıdan sıkıya bağlar. İman tecrübeye kumanda eder ve onu aşar. Dolaysıyla da nesnel tecrübeye bulunmaz. Bazı ilişkilerde ben (moi) dışında bırakılırsa da, o yine özü itibarıyla «ben» (moi) den daha içride olup, şuurda belirir. Dış ve iç kategorileri, iman belirir belirmez ortadan kalkar. (39)

Şüphecilik inançlılıkla, inançsızlığı birbiriyle uyuşmayan, fakat aralarında ihtimalî ilişkiler olan iki tutum olarak incelemeye yöneliyor. Şüphecilik böylece bunların ölçülemezliğini bilmiyor. Oysaki inananın evreni ile inanmayanınki aynı değildir. (40)

Ruh imana eriştikçe, objesinin aşkınlığının farkına vardıkça; bu imanı meydana getirmekte, onu öz gerçeğinden çıkartmakta, ruhun kapasitesiz olduğu meydana çıkıyor. Böylece imanın bir kabul etme (adhésion) veya daha doğrusu bir cevap olduğu ortaya çıkıyor. Aceba kabul (adhésion) nedir? Cevap nedir? Gerçekten bunlar ifadesi güç olan şeylerdir. Marcel'in ifadesiyle «karanlıkta, onu dolduran sessiz bir davet, veya başka bir dille, onun üzerinde baskı kullanan, fakat ona engel olmayan bir davet. Hayır bu baskı karşı konulmaz olsaydı, iman iman olmayacaktı. İman ancak hür bir yaratıkta, yani bilinmeyen şeyin karşılaştırıldığı ve reddedilmenin korkunç gücü ile mümkündür.» (41)

İman açısından, iman sahibi olan açısından inançsızlık, mutlak olduğu yerde, çok çeşitli görünümler biçimine girmeye (affecter) elverişli bir inkar olarak belirir. Marcel'e göre bu inkar (refus) çoğunlukla dikkatsizlik şeklini alır. Bu dikkatsizlik ise, iç sese, bizzat kendimizin en iç dünyasına başvuran bir çağrıya kulak verme kapasitesizliğidir. Düşünüme göre, «burada modern haya-

38. Gabriel Marcel, a.g.e., s. 303.

39. Gabriel Marcel, a.g.e., s. 308

40. Gabriel Marcel, a.g.e., s. 309.

41. Gabriel Marcel, a.g.e., s. 310.

tin, insanı insanlıktan uzaklaştırdığı (déshumanisation) ölçüde; insanı, kendi arasında iletişim kurmayan görevler (fonction) bütününe indirgediği için, insanın özü ile olan tüm bağlarını kestiği ölçüde, dikkatsizlik cesaretlendirdiğini, onu zorladığını belirtmek uygun düşer. Dinî imanın, böylece görevleştirilmiş (fonctionnalisé) insan nezdinde varmış gibi görüldüğünü, bu imanın değerden düşmey yöneldiğini ilâve etmek gerekir (...)

Gerçekten bu dikkatsizlik, bu dalgınlık, hangi zamanda olursa olsun herkesin uyanabildiği bir çeşit uykudur. Bunun için dalgınlığın; gerçek bir imanın, ışık olan ve ünsiyet meydana getirdiğini iyiye doğru değiştiren imanın, kendinde ışık saçan bir varlığın, karşısına konulmuş olması kâfi gelebilir. Ben paha biçilmez böyle bir değeri rastlantılara bağlayanlardanım. (42)

Görüldüğü gibi inançsızlığı inkâr, inkârı da bir dikkatsizlik kabul eden Marcel, inançsız kalp sesini dinlemeye, bir sağlam inançlı ile ilişki kurmaya davet ederek içinde bulunduğu dalgınlıktan kurtarmaya çalışıyor.

Tanrının varlığının ispat edilemeyeceğini kabul eden filozof, imanı daimî bir ispat kabul etmektedir. Ona göre «sadakatsız iman olmaz. İman kendiliğinden ruhun bir hareketi, bir vecd hali (transport), bir hayranlık değildir. O daimî bir ispatlamadır.» (43)

Dine giriş imanla olur. İnanmak, sanmak da değildir. «İnanmak birine bir şahsa, bir Sen (toi)'e güvenmek, emniyet etmektir. Mutlak olan dinî iman bütün benliğimle Tanrı'ya «Mutlak Sen»e bağlanmaktır. (...) İman aktı ilkin, mutlak bir Sen'e başvuruyor. Bu, Tanrı'nın obje olarak incelenemeyeceğine işaret ediyor. Buradan birçok önemli sonuçlar doğuyor. İlkin «somut felsefe» açısından şu klasik deyimini kullanmak yasaklanıyor. «İmanın

objesi». İman özü itibarıyla buna zıttır. Tam tersine inananın, inandığı şeyi bilmediğini, belirleyemeyeceğini söylemek gerekecektir.» (44) Eğer Tanrı'ya inanıyorsam bu, O'nun emrine kendi kendime giriyorum demektir, veya yine sadece sahibolduğum şey-

42. Gabriel Marcel, a.g.e., s. 311.

43. Gabriel Marcel, a.g.e., s. 316.

44. Roger Verneaux, a.g.e., s. 146.

le değil, fakat varlığımla bağlanıyorum demektir. (45) «Eğer Tanrı'ya bağlanıyorsam bu, aktın ihtiva ettiği iç benzeme çeşidi ile, O'na katılıyorum demektir. Bu görüş açısından denilebilir ki en kuvvetli iman, en tam ve en canlı inanç, varlığının bütün güçlerini en mükemmel bir şekilde Tanrı'ya bağlayanıktır.» (46)

İman, görüldüğü gibi, bütün varlığını, yeteneğini (le don), kendini Tanrı'ya adamanın bir aktıdır. İnananın varoluşudur, biz-zat onun özüdür. İnanan inandığı ölçüde vardır. Çünkü Varlık'a ancak böylece katılıyor ve serbestliği ancak böylece sürdürüyor. Hürriyetin özü kesin olarak böyledir. (47) İnsan kendini saçmalığın iğvasına bırakmamak için, dünyada gerçek bir görüşe sahip olmak için dünyanın anlaşılabilirliğine inanmak mecburiyetindedir. Hayatla bağını koparmamak, determinizmlerin önünde pes dememek için «ben» (moi)'e inanmak mecburiyetindedir. Ruh, ben (moi) kurtarılsa ancak varolacaktır. Gerçekten sevmek, sadık olmak için başkasının şahsiyetine inanmak mecburiyeti vardır. Nihayet kendisi ile olabilmek için, obje değil gerçekten kendinin Tanrı'sı olması için veya gayri şahsî bir ilke olması için Tanrı'ya inanmak mecburiyetindedir. İman kelimenin aşkın manasıyla Tanrı'da birliktir. Fakat Varlık'a ulaşmak için kelimelerin nazari kullanımı yetmeyip, şahsi bağlanma şarttır. (48) Teknik tarafından bozulmuş ortamda sığınılacak biricik yer, böyle bir iman ve bağlanmaya dayanan ibadettir. (49)

«İnanç kesin olarak varlığın ölçüsüdür,» (50) diyen Marcel'e göre acaba rasyonalist düşünce imanı eleştirebilir mi? Hayır. Düşünüre göre, keramet hakkında ortaya atılan rasyonalist düşünceler aynı zamanda, mucizenin olup olmayacağına da aittirler. Bunlar saçma şeylerdir. «Çünkü rasyonel eleştiriler dışarıdan geliyorlar, dayandıkları şeyin dışındadırlar. (Gerçekten zaten eleştiridirler)» (51) Görüldüğü gibi Marcel, rasyonel olmayan bir sahada, rasyonel eleştirilerin tutarlı olamayacağını belirtiyor.

45. Gabriel Marcel, *Le Mystère de l'Être*, Tome II, Paris, 1964, s. 78.

46. Gabriel Marcel, a.g.e., s. 79.

47. Roger Verneaux, a.g.e., s. 147.

48. Roger Troisfontaines, a.g.e., s. 209.

49. Gabriel Marcel, *Les Hommes Contre l'Humain*, Paris 1951, s. 76.

50. Gabriel Marcel, *Kierkegaard Vivant*, Colloque organisé par l'Unesco à Paris, 1964, s. 74.

51. Gabriel Marcel, *Journal Métaphysique*, Paris, 1927, s. 47.

İnsan hayatında bu kadar öneme hâiz olan imanın, engellenmesi hususunda filozofun bazı görüşlerini belirterek konumuza son vermenin uygun olacağı kanısındayız.

Marcel'e göre gururlanmaya başlanıldığı andan itibaren imanın yapısı bozulur. (52) İmanın gelişmesine en büyük engel olan unsurlardan biri de mutsuzluk değil, doyumdur (satisfaction). Doyumla (satisfaction) ölüm arasında içten bir yakınlık vardır. Marcel'e göre hangi sahada olursa olsun, özellikle ruhî sahada, doymuş bir varlık, kendine gerekli olan her şeye sahibolduğunu bizzat açıklayan bir varlık, ayrışma (décomposition) yoluna çoktan girmiş demektir. Olabildiğince en ince ruhî bozulma şekillerinden biri olan ve bazı saatlerde hepimizin deneyebildiği bu bıkkınlığın (dégoût), bu taedium vitae (hayattan bıkkınlık) nin doğurduğu doyum genellikle budur.» (53)

Doyumla sevinç (joie) karşılaştırılaca kolursa; sevinç imana, ümide bağlayan bir iç yakınlıktır. Bergson'un kapalı (clos) ile açık (ouvert) arasında yaptığı ayırım nazarı dikkate alınır, «doyum ancak dört duvar arasında, çevrili (clos) olan şey içinde gerçekleşir. Sevinç ise ancak semâde yayılır (se déployer). Hatta sevinç özü itibarı ile bir parıltıdır ışığa benzer. (54)

52. Gabriel Marcel, *Du Refus à l'Invocation*, Paris, 1940, s. 234.

53. Gabriel Marcel, *Être et Avoir*, Paris, 1935, s. 317.

54. Gabriel Marcel, a.g.e., s. 318.

